

және магиялық функцияларды орындайды. В.Ф. Ресейдегі жетекші дизайн теоретиктерінің бірі Сидоренко бұл функциялар кешенін интегративті деп белгіледі.

Дизайнер өз жұмысында дизайн құралдарының барлық арсеналын пайдаланады: техникалық дизайн, макет, композициялық пішіндеу, стильді қалыптастыру; функционалдық талдаудан пәндік ортаның ұйымдастырушылық, концептуалды үлгілеріне дейін. Мамандар дизайн мақсатын адамның әртүрлі қажеттіліктерін қанағаттандырудан көреді, оның ішінде мәдени сәйкестендіру қажеттілігін, өмірдің пәндік және ақпараттық ортасын тиімді ұйымдастыруды және көркемдік және бейнелі үлгілерге негізделген әрекеттерді қамтиды. Бұл суретшінің пішіні бар жұмысы, сондықтан бұл әрекеттегі пішіндеу процестері іргелі болып табылады. Пішін дизайнердің оның алдында тұрған барлық міндеттердің - утилитарлық, әлеуметтік-мәдени, көркемдік, технологиялық туралы түсінігін біріктіреді.

Жоғарыда келтірілген анықтамалар мен шолулардан шығатын бірінші қорытынды: кез келген адам дизайнер бола алады. Бұл өмір сүру, тыныс алу, сүю сияқты табиғи нәрсе. Екінші қорытынды: идеялар мен шешімдер бос жерден пайда болмайды, олар өзімізде және айналамызда; дизайнер – көре алатын, байқайтын, таңдай алатын, біріктіре алатын адам. Үшінші қорытынды: дизайн – бұл өнеркәсіп өнімдерін, жиһаздарды, тоқыма бұйымдарын, киім-кешектерді, графикалық дизайн объектілерін және шағын архитектураны (қалалық дизайн, соның ішінде витриналар, маңдайшалар, аялдамалар және т.б.) қамтитын әмбебап дизайн қызметі, және көлік – эксклюзивті де, сериялық та. Осы объектілердің барлығында жалпы стильдік үлгілер, материалдың, технологияның және форманың жалпы корреляциясы және жалпы дизайн бағыты кездеседі. Демек, дизайн объективті дүниенің тұтастығына жауап береді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Минервин Г.Б. Архитектоника промышленных форм. М., 1970. 1-баспа. 30 б.
2. Воронов Н.В. Суть дизайна. М, 2002. 16 б.
3. Цит. по: Everything Reverberates. Thoughts on Design. San Francisco, 1998.
4. См.: Volli U. The richness of ambiguity // Stileindustria. 1996. No 8. 54 бет.
5. См.: Сидоренко В.Ф. Методика художественного конструирования. М., 1983. 47 б.

ӨОК 72.012

АРАБ КАЛЛИГРАФИСЫ ҚОЛДАНЫЛҒАН ИНТЕРЬЕРДЕГІ ЗАМАНАУИ КЕСКІНДЕМЕНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Рахметова Нейла Батырқызы

neila_1903@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ, Сәулет-құрылыс факультетінің «Дизайн және инженерлік графика» кафедрасының студенті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі – Т.Самуратова, п.ғ.д., профессор

«Өнер - мәдениет дамуының рухани және материалдық көрсеткіші болғандықтан, оның өркениетте алар орны өте зор. Мәдениеттану мәселелері, әсіресе, бұрыннан қалыптасқан құндылықтар жүйесін қайта қарау кезеңдерінде заман талабына айналады. Осыған байланысты, өнер де заман талабына сәйкес, қоғамның даму бағыттарына сәйкес, сонымен қатар, оның дүниетанымына сәйкес қалыптасып, дамиды. Оның қоғам санасына деген идеологиялық әсері айтарлықтай маңызды.» Өнер тарихшыларының арасында кейде араб каллиграфиясының ежелгі өнері ақпараттық технологиялардың қарқынды дамуы аясында құлдырауға ұшырауда деген пікірді естуге болады. Бірақ шыны керек, қазіргі каллиграфтар мен дизайнерлер, керісінше, барлық мұсылмандарға таныс өнерді бейнелеу өнерінің маңызды элементі ретінде белсенді қолдана бастады, оны қазіргі заманның қажеттіліктеріне сәйкес жаңартып та отырады.

Заманауи ислам каллиграфиясының бейнелері өзіне көпқасырлық дәстүрлерді сіңіріп, сонымен қатар догматикалық шектеулерден арыла бастады. Бұл жұмыстар бейнелеу өнерінің керемет інжу-маржандары болып көрінеді. PR және маркетинг, бұқаралық ақпарат құралдары

нарығының дамуымен Араб каллиграфиясы дизайнерлік өнімдердің жаңа түрлерінде – бренд логотиптерінде, мұсылман киімдерінде, зергерлік бұйымдарда, билбордтарда және басқа да жарнамалық ақпарат құралдарында, декорда, архитектурада, кітап басылымдарды, газеттерді, журналдарды безендіруде және т. б. сәтті қолданыла бастады. Терең мағынасы бар керемет туындылар дүниеге келеді. Бүгінгі шеберлер мұсылман каллиграфиясына тән қара сиямен, бамбуктан немесе қамыстан жасалған қағаз бен қаламмен қатар басқа да материалдарды, соның ішінде "айқайлаған" түстердің акрил және майлы бояуларын, акварельді, кейде мүсіндік сазды пайдаланады.

Интерьер (фр. intérieur <лат. интерьер - ішкі дүние, лат. intra - іштей) - архитектуралық композиция теориясында - объектінің ішкі көрінісі, экстерьер ұғымына қарама-қарсы - ғимараттың сыртқы көрінісі, құрылым. Сәйкесінше: жоспар – үстінгі көрініс, төбе – төменнен жоғары көрініс, қасбет – алдыңғы, артқы, бүйірлік көрініс (алдыңғы, артқы және бүйірлік қасбеттер), бұрыш – бұрыштан көрініс. Тар мағынада интерьер дегеніміз – объектілік-кеңістіктік ортаның орта элементтерімен ғимараттың ішкі кеңістігінің композициясы. Басқа сөзбен айтқанда: адамға эстетикалық қабылдау мен қолайлы өмір сүру жағдайларын қамтамасыз ететін ғимараттың ішкі кеңістігін сәулеттік-көркемдік безендіру; ғимараттың немесе жеке бөлменің ішкі кеңістігі, оның архитектуралық шешімі оның функционалдық мақсатымен анықталады.

Интерьерді безендіруге байланысты өнер мен қолөнердің барлық түрлері 19 ғасырдың басындағы империялық кезеңде, әсіресе 1815-1848 жылдардағы Бидермайер кезеңінде қарқынды дамыды. Ал қазіргі таңда, осы интерьерді безендіру жаңа деңгейдегі сұраныстарға ие болып, осы бағытта салатын суретшілер саны да ұлғаяуда.

Интерьер суреттерін, яғни кескіндемені таңдаған кезде, дизайнер міндетті түрде түс, композиция сәйкестігіне ерекше мән беруі тиіс. Ертеде байқалған ашық түсті ортаның адам өміріне әсері, адамдар айналасындағы қоршаған ортаны эстетикалық тұрғыдан бейнелеуге деген ұмтылысымен біздің заманымызда үнемі назар аударатын нысан болып қала береді. Ол адамдардың өмір сүру жағдайына даусыз әсер етеді, оны жеңілдетеді немесе қиындатады. Интерьердегі түстің рөлі бұрын зерттелген және ол біздің күндерімізде шетелде де, мұнда да белсенді түрде зерттелуде.

Ішкі полихромияның заманауи ғылыми негізін құру көбінесе атақты кеңес ғалымдары С.С. Алексеева, Б.М.Теплова, П.А. Шеварев, Е.Б.Рабкин, С.В.Кравков, сәулетші М.Я.Гинсбург және басқа мамандар. Олардың зерттеулері негізінен тұстану теориясының мәселелерімен байланысты болды. Олардың кейбіреулері сәулет мәселелерін шешуде тұстану заңдарын қолдану әдісіне де арналды. Соңғы жылдары түстің эстетикасы көбірек зерттеле бастады - сәулеттік полихромияның ең маңызды және аз зерттелген аспектілерінің бірі. Бұл мәселеге И.Н.Азизянның, А.В.Ефимовтың, А.Г.Устиновтың және басқалардың еңбектері арналған.

Әсіресе араб каллиграфисы Психиканың ерекшеліктеріне, жасына, кәсіптің сипатына, өндірістік ортаға және басқа да көптеген нәрселерге байланысты субъективті түсті қалауларға тоқталмай, біз мынаны сенімді түрде айта аламыз. Интерьердің хош иістілігі немесе салыстырмалы ахроматикасы адамдарға, олардың физикалық және психикалық күйіне өте нақты және көп қырлы әсер етеді. Түссіздік пен түстің монотондылығы немқұрайлылық пен летаргия сезімін тудырады: ұйымдастырылмаған көп түсті - ретсіз, ретсіз және шаршағыш: таза, өте қаныққан түс реңктері белгілі бір жағдайларда психиканың әртүрлі аспектілеріне белсенді әсер етеді.

Көркем картиналарды интерьердің қабырғасына орналастыру принциптеріне келесі позициялар жатады: бүкіл композицияның орталық осі немесе бірнеше орталықтар анықталады, орталық схемасы бар; тақырыптың орталық экспонаттары ось бойымен орналастырылады, олардың айналасында қосымша топтастырылады немесе олардың өзіндік ерекшелігін ашады; сызықтық ілумен үлкен және кіші картиналардың мағыналық мазмұнына сәйкес келетін ырғақты кезектесуі маңызды. Кескіндемелердің ортасынан өтетін көлденең ось бойымен бір қатарлы ілулі, жоғарғы және төменгі сызықтар сынған қисық болып табылады. Дегенмен, әдетте, картиналар ілудің тікелей төменгі сызығын сақтай отырып, бір қатарға орналастырылады. Кескіндеменің композициясын, түсі мен реңін ескере отырып орналастырудың үлкен маңызы бар. Сонымен қатар, симметриялық композицияларда олар

жанр бойынша картиналардың сәйкестігін ұстанады (пейзаж – пейзаж, портрет – портрет және т.б.). Кішкентай кескіндер көз деңгейінде немесе төмен, портреттер көз деңгейінен жоғары және т.б.

Қабырғаға картиналардың көркем композициясын жасау қабілеті галереяның, мұражайдың, интерьердің экспозициясының табиғатын білдіретін құралдардың бірі болды және болып қала береді және өнертану, бояу саласындағы білім мен дағдыларды ғана талап етпейді. ғылым, дизайн, сонымен қатар үлкен көркем мәдениет, талғам, экспозициялық тәжірибе және талант.

Бұл деректерге сүйене отыра, біз жалпы интерьерді суретпен, кескіндемемен безендіру бұрынғы кезден бері сұраныста екенін байқаймыз. Осы саланы зерттей отыра, мен заманауи кескіндемеге қызығушылығым мен араб каллиграфиясы өнеріне деген қызығушылығымды біре қостап, осындай дүниелердің маңызын, өзектілігін көрсеткім келетін.

Жалпы, араб стилі - қазіргі дизайндағы ең экзотикалық және тартымды бағыттардың бірі. Онда Жерорта теңізінің көптеген мәдениеттерінің әсері байқалады: грек, испан, итальян және француз мәдениеттері. Араб стилінің негізгі қағидасы - Құранға және жалпы мұсылман дәстүрлеріне құрметпен қарау. Мұнда адамдар мен жануарлардың суреттерін пайдалануға тыйым салынады – сондықтан Шығыс интерьерлерінде мүсіндер немесе кескіндеме жоқ.

Араб жазуы өнері ең әдемі, дәйекті және тартымды өнерлердің бірі болып табылады, өйткені араб жазуы икемді және суретшіге кескіндерді қалыптастыру мен салуда толық еркіндік береді. Араб әріптерінің көпшілігі бірге жазылатынын және бұл әріптің мәнін өзгертпестен, тіркестердің үлкен өзгергіштігін беретінін байқауға болады, сондықтан көрші әріптерді жалғау процесінің араб жазуына сипаттамалар тұрғысынан ерекше эстетика беруде маңызы зор және әр түрлі болуы мүмкін әріптер арасындағы қашықтық араб жазуының үйлесімділігі мен икемділігін қамтамасыз етуде рөл атқарады. Әріптердің әртүрлі абстрактілі комбинациялары араб зергерлік бұйымдарында өз орнын алатынын байқау қиын емес. Сонымен қатар қазіргі араб пластикалық өнерінде интеллектуалдық және эмоционалды күйлерді символдық және абстрактілі түрде көрсету үшін қолданылады.

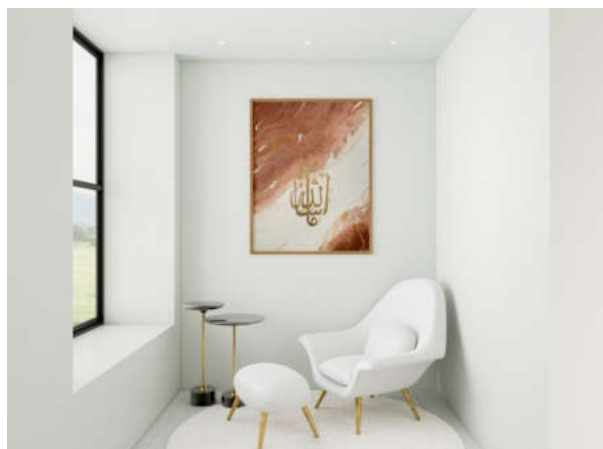
Қазіргі заманауи, соның ішінде абстракциялық өнердің қайнар көздері объектінің немесе жердің нақты формасын айналып өтіп, оларды сыртқы физикалық компонентсіз түсінуге әкелетін философиялық ойға сілтемелер болып табылады. Бұл алғаш рет Кандинскийдің лирикалық абстракционизмінде толықтай қалыптасты, ол суретшінің ішкі қажеттілігінің, музыкалық әуен сияқты ұйымдастырылған бояуға қол жеткізуге деген ұмтылысының көрінісі ретінде пайда болды. Эстетикалық сезім (философ Шопенгауэрмен) Кандинскийдің көзқарасы бойынша, түс қабілеті музыка сияқты «адамның сезімін толқытуда ғана емес, сонымен бірге рухқа әсер етуде».

Ал Малевич жұмыс істеген супрематизм ағымы Шопенгауэрдің идеялары бойынша субъективтік пен объективтік айырмашылықты жоюды көздеді. Малевич былай деді: «Супрематизм барлық бейнелеу өнерін ақ фонда қара шаршыға дейін төмендетеді ... Мен жаңа нәрсе ойлап тапқан жоқпын, бұл мен өзімнің тереңдігімде сезінген қараңғы түннің бейнесі». Бұл абстрактілі геометриялық бағытта – Супрематизмде – Малевич қазіргі заманды рухани тазалық пен адам күшінің жаңа формаларды жасауға арналған түрі ретінде көрсеткісі келді. Бұл абстракция секілді басқа да заманауи кескіндеме түрлері суретшінің ең эмоционалды, мағыналы, эстетикалық және психологиялық сезім бере алатын өнер түрі.

Абстракционизм стилі мен араб каллиграфиясын бір-бірімен байланыстыру ниеттен жақсы дүние шығу мүмкіндігі бар ма? Негізінде, араб каллиграфиялық дәстүрі араб жазуының көрнекі аспектісін қалыптастыру мен реттеудің ұзақ тарихы бар. Алғашында қасиетті Құран жазбаларын бейнелеу ретінде ойластырылған араб жазуы ислам дінінің символына айналды, сондықтан оның сұлулығы мен көбею процесі діни тақуалық символына айналды. Каллиграфия тек діни мәлімдемелерді бейнелеу үшін ғана емес, сонымен қатар беймәлім мәтіндерде, сонымен қатар күнделікті заттар мен сәулет өнеріндегі ою-өрнек ретінде қолданылды, бұл оның араб/ислам мәдениеттеріндегі ерекше мәртебесін көрсетеді. Бұл көркемдік өрнек маңызды рөл атқаратын тұтас өмірлік философияның бөлігі.

Бірнеше қазіргі араб каллиграфтарының шығармашылығына түрткі болған суретшілердің бірі – Хасан Масуда. «Араб каллиграфиясы өмір сүреді» кітабында ол араб

каллиграфиясы мен граффитиді «бір ата-ананың екі қызы» деп атайды және каллиграфия мен граффитидің тартымдылық орталығы жазудың сұлулығы, сондай-ақ бос жазуды пайдалану екенін атап өтеді.

1-сурет. Араб каллиграфиясы бар интерьердегі заманауи кескіндеме.

Автор - Нейла Рахметова.

Осы секілді, суретші Назира Насралла еңбектерінде, өз еркімен көркем сөздің еркіндігін және сонымен бірге объективтіліктің және субъективті көзқарастан алшақтаудың ең жоғары дәрежесін көрсетеді, яғни ол өзінің ішкі тәжірибесін бейнелеуге, сонымен бірге оларды басқаруға тырысады. Мұның бәрі оның көркемдік тәжірибесінің тереңдігіне толық сәйкес келеді, сондықтан көркем шығарма автордың саналы өзіндік рефлексиясының кеңістігіне айналады, өйткені «эстетикалық тәжірибеде ерікті өзіндік рефлексия объектісіне айналдыратын толғаныс білімі бар». Бұл неміс философы Артур Шопенгауэрдің эстетикалық идеяларына және оның ерік туралы философиялық көзқарастарына сәйкес келеді. Сонымен, Назир Насралла, лирикалық абстракционизмнің көркемдік әдісі тұрғысынан, өз туындыларын музыкалық деңгейге көтеруді қалайтын қазіргі суретшілерге жатады, бұл кезде бояуды жоғарылатқысы келген Василий Кандинскийдің тәжірибесіне сүйенеді. Сириялық суретші Н.Насралла өз картиналарында заманауи абстрактілі әдістердің көркемдік тәсілдерін өз білімі мен алған әсерлерімен шығармашылық ұштастырғанын, бұл оның шығармаларына қайталанбас даралық беретінін айта кеткен жөн.

Жалпы, мұндай суреттер қалай жарыққа шығады? Әрине, ең басында шығарма адамның ойындағы идея болып табылады. Суретші алдымен өзінің алған әсерлеріне, қабылдау мүмкіндіктеріне жүгінеді. Ол картина композициясының алғашқы жұмыстары. Композиция-ол картинаның барлық бөліктерінің ойластырылған құрылымы. Композицияда ең негізгі және екінші орындағы нәрселерді анықтап, тұлғалар мен заттардың өлшемдерін көрсетіп, жарық пен көлеңкені айқындау керек. Композиция көбінде образдар мен кереғарлығына құрылады. Кереғарлық-көркемдік мәнерліліктің ең бір күшті құралдарының бірі. Олар картинаға өмірдегі кездесетін қозғалыс, күрес, құштарлық тәрізді көріністерді енгізеді. Осы айтылған құрал, әдіс-тәсілдердің бәрі суретшінің көрерменге, негізгі ойын жеткізу мақсатында маңызды роль атқарады. Әрине, әр суретші әрқалай жұмыс істейді, кейбіреуі алдын ала эскиздер жасап, көп ізденіс жұмыстарын жүргізеді, кейбіреуі өзінің есте сақтау қабілетін пайдаланып, ой-қиялына көбірек жүгінеді.

Араб каллиграфиясы бар интерьердегі заманауи кескіндеменің салу ретінде оның бастапқы қарапайым бөлігінен аяқталуына дейінгі жұмыстардың ретпен орындалуын айта кету маңызды. Әсіресе, оны нарыққа шығару алдында фирмалық стилін дайындау маңызы да туып тұрғандықтан, суретті және оның дизайн-жобасын дайындау ретін атап өту қажет.

1. Бірінші этапта жұмысты бастар алдында жобамен каллиграфиялық жазу мен суреттің орналасатын орындарын, яғни композициясын дайындау қажет;

1. Екінші этапта жұмыста қолданылатын материалдың бірі ретінде текстуралық паста мен акрил болғандықтан, керекті түстер мен пастаны араластырып, алғашқы мазоктарды саламыз;

2. Үшінші этапта композицияға байланысты абстракциялық фонды салып бітіреміз;
3. Бесінші этапта керекті каллиграфия жазуын таңдап, қарындашпен орналасатын орнын белгілейміз;
4. Алтыншы этапта каллиграфиялық жазуға сәйкел түс таңдап, керекті материалмен, яғни поталь, акрил, пастель немесе маркермен холстқа саламыз;
5. Жұмысты бітірген кезде, акрил лак қолданып, жұмысты бекітеміз; (Бұл жұмысқа жылтыр (глянцевый) эффектін беру үшін, жұмыс аяқталған кезде еш жерге із қалдырмас үшін қолданылады).

2-сурет. Суреті бар және жоқ интерьер бейнелері. Нейла Рахметова «АльхамдулиЛлях»

Жұмыс нәтижесін қаншалықты интерьерге сәйкес келетіндігін байқау үшін осындай мысалдар келтірілді. Бұл жерде бізде жоғарыда сараптағандай түстік шешім, мағыналық, эстетикалық, психологиялық жағына ерекше мән беріліп, кескіндеме техникалары мен заңдылықтарын қолдана отырып, салынған. Бұл – авторлық жұмыстар, сондықтан үлгі алатындай аналогтарға да жоғарыда мысал келтірілген болатын.

Заманауи кескіндеме стильдерін қолданып, ерекше эстетикалық мәнге келтіру - қазіргі таңда үлкен сұранысқа ие бола бастады. Қоғам визуалды ләззат алуға ерекше мән бере бастағаннан, мұндай стильді суреттер де көбейе түсті. Бұндай өнер түрі дами берген сайын, адамдар тек қана әдемі көрініске ғана емес, практикалық, психологиялық, мән-мағына жағына да көңіл аудара бастайды. Діни сипаттағы өнер стильдеріне тоқталған кезде де, олардың құрылымдық жинақтылығы, сала-салаға бөлінуі, эстетикалық дүниетанымды қалыптастыруы, тәрбиелік мәндігі зор маңызға ие. Сондықтан, Араб каллиграфиясы бар интерьердегі замануи кескіндеме, оның бөлек бренд ретінде дизайн-жобасын жасау, қоғам арасында маңыздылығын көрсетіп, жаңа көзқарастарға ие болғызу өзектілігі жоғары деңгейде деген шешімге келуге болады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Ревякин В. И. Художественные музеи, М., 1974.
2. Киселев И. Картины, душники, сонетки... Общая типология и закономерности оформления стен в интерьере, XIX век, «Советский музей», No 2, 1993, ст.41 - 47.
3. Мюллер Джозеф, Эмиль Франк Ильгер. Сто лет современной живописи. -- Багдад. издательство Дара Альмаамуна, 1988
4. Мубарак Аднан. Основные тенденции в области современного искусства в свете теории Герберта Рида. -- Багдад: издательство Министерство информации, 1973.
5. Ньюмар Сара. История современного искусства. - Каир: издательство Комитета авторинга, перевода и издательского дела